

Amb aquesta deixa acaba de crearse el PREMI FASTENRATH, que 's concedeix cada any y per torn a la millor novel·la, al millor llibre de poesia y a la millor obra teatral, aparescuts durant els tres anys anteriors a l'adjudicació respectiva.

Basta lo dit pera comprendre els titols qu'en Joan Fastenrath té a la gratitud de tots els catalans de sentiment y el dol efectiu amb que hem de consignar en aquestes planes la mort de l'excellent y generós benefactor de la nostra patria. — M. S. O.

Estudis filològichs.

— *Concurs pera la provisió de tres pensions a l'extranger per estudiarhi filologia catalana.* — Els exercicis van tenir lloch els dias 2 y 3 d'octubre en el Palau de la Diputació de Barcelona. El Tribunal examinador era compost dels Srs. D. Antoni Rubió y Lluch (president), D. Guillem M.ª de Brocà y D. Jaume Massó Torrents, de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS y dels Srs. D. Antoni M.ª Alcover Pbre. y D. Pompeu Fabra (secretari), designats pel mateix INSTITUT. Resultaren guanyadors D. Pere Barnils y Giol, D. Manuel de Montoliu y de Togores y D. Antoni Griera y Gaja. Els pensionats sortiren seguidament cap a Halle, lloch que 'ls fou designat per estudiar conforme 'l plan d'estudis de que ja se parlava en l'ANUARI de 1907 (p. 503).

— En una de les sessions del Congrés Històric de Berlin (agost 1908) el professor de la Academia de Francfort, H. Morf, disertant sobre les relacions de la geografia llingüística amb l'Historia, parlà de la frontera llingüística catalana-gascona a Montgarri y de la divisoria entre 'l català rossellonès y el gabatx.

— *El català en l'Alt Aragó.* — El pensionat de la *Junta de ampliación de estudios é investigaciones científicas*, de Madrid, el Sr. Tomás Navarro Tomás, ha publicat la memoria *Pensión al Alto Aragón* (Madrid, Impr. de Tello, 1908; 25 págs.), en la que exposa els resultats dels seus treballs. D'ella extractem les notes següents, referents als documents escrits en català que ha trobat en els poch explorats arxius d'aquelles encontrades:

«*Archivo de la Catedral de Jaca.* En él se guardan unos 500 pergaminos..... El documento más antiguo que allí se encuentra es de 1058; éste, por supuesto, está en latín; el primero que aparece en romance data del año 1255. En realidad, para llegar al primer documento aragonés, hay que avanzar hasta 1312, pues todos los que se encuentran romances desde 1255 hasta esta fecha están escritos en catalán. Pasando de 1312 desaparecen en absoluto los catalanes; es decir, que entre éstos y los aragoneses no hay simultaneidad, hallándose el punto de separación entre unos y otros, de 1307 á 1312. Este mismo fenómeno se halla determinado, aun cuando no de un modo tan absoluto, en otras documentaciones del Alto Aragón, como son las de Summo Portu, Benedictinas de Santa Cruz y San Juan de la Peña (las tres se encuentran en el Archivo Histórico Nacional); en todas ellas el catalán abunda durante el siglo XIII y desaparece en los primeros años del XIV; más al Sur, en Montearagón, Alquezar y Huesca (Archivo Municipal), apenas se encuentra un documento en catalán; al Oriente, en San Victorián, cerca de Ainsa, Notarios de Graus especialmente, ofrecen escrituras catalanas hasta muy entrado el siglo XV.....»

«*Archivo municipal de Jaca.* La primera noticia que de este Archivo recogí fué por el famoso *Libro de la Cadena*..... El *Libro de la Cadena* es un precioso códice del siglo XIII, en pergamino, con 103 folios, escrito de la mejor letra francesa y perfectamente conservado. Es un cartulario de varios fueros y privilegios de Jaca. En el folio 30 empieza un acta del Consejo sobre ordenaciones para la administración y gobierno local, año 1238, única escritura que está en romance y por cierto en catalán; el resto es latino.» «En la Catedral (*de Huesca*) se me consintió ver el *Libro de la Cadena*, viejo cartulario cuya fecha no puedo asegurar por faltarle los primeros folios. La fecha más moderna que en él encontré es la de la escritura de la página 259, año 1327, á la cual el códice, juzgando por la letra, no debe ser muy posterior. De los 1.048 documentos que contiene, sólo siete hallé escritos en romance, catalanes los dos más antiguos.»

Biblioteques

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

No podriem desitjar a la futura Biblioteca de Catalunya millor sort sino que anés creixent en els anys que vindran en la mateixa proporció en que ha crescut durant l'anyada actual sobre

la precedent. Es cert que a la primeria estavem animats d'obtenir encara més importants ingressos per la nostra estimada Biblioteca, però 'l noble y generós esforç acoblat pera l'anomenat pressupost de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona no va esser coronat per l'èxit. En ell se destinaven cinch centes mil pessetes al suspirat establiment (1), lo que semblava convertir en realitat la biblioteca ideal que tots somniavem; aquest esforç, no obstant, serà preparació per una època en que formin legió els que secundin tantes iniciatives de l'Ajuntament de Barcelona com les condensades en la Memoria presentada per l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS al Sr. Alcalde proposant la constitució d'una Biblioteca Catalana (insertada en la pàg. 19 del present ANUARI).

El primer nucli considerable que ha vingut a engroixir el nostre depòsit de llibres ha sigut, com ja insinuarem en la crònica de l'any passat (ANUARI de 1907, pàg. 504), la biblioteca Aguiló.

La més important de les biblioteques particulars que se sabien a Barcelona era la reunida per en Marià Aguiló y Fuster. D'entre tots els precursors, era ell el qui millor va endevinar y comprendre la nostra renaixensa actual: cap com ell sentia la llengua y com a mostra de l'amor que li duia n'ordenava l'«inventari»; l'amor al nostre poble 'l conduia a arregarne 'l romaner tot recorrent el territori de la patria en tots indrets; l'amor a la nostra literatura 'l movia a publicar textos antics, a reunir els llibres escrits en català y a formar pacientment la «bibliografia catalana», que fa tants anys que s'està imprimint. Lo que ell se proposava enllestir era massa tasca per un bibliòfil-poeta; si va deixar tanta cosa inacabada, restava sencera la seva colecció de llibres que intentava estotjar ricament, com un tresor; malalt, va expressar el desig de que no 's desfés per cap concepte la seva unitat.

Va esser en la primera sessió de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, el 5 de juliol de l'any 1907, tant bon punt constituït, que va parlar-se per primera vegada de la biblioteca Aguiló. El fill y hereu de don Marià oferia vendre la llibreria a una Corporació catalana, mitjansant la condició expressa de que no 's descabalaria y de que no 's mouria de Barcelona, essent designats totseguit els senyors Oliver y Massó Torrents pera informar (vegi 's el present ANUARI, pàg. 23). Com a conseqüència del dictamen l'INSTITUT va acordar dirigir-se a la Diputació de Barcelona, pregantli que facilités els medis pera que l'adquisició pogués esser un fet.

La Diputació té una tradició honrosa de protecció a la cultura catalana: a més, entre altres notables y importants adquisicions, havia fet, en 1892, la de la biblioteca musical Carreras y en 1894 la de la colecció numismàtica den Pedrals. En sessió del 27 de desembre de 1907, va acordar generosament destinar la quantitat de cent mil pessetes a la compra de la biblioteca Aguiló. Al cap d'un mes, el 27 de janer de 1908, se firmava, pel senyor president de la Diputació y per tots els membres de l'INSTITUT d'una part y de l'altra don Angel Aguiló, un conveni regint la manera com havia de ferse l'entrega; seguint lo pactat, el 4 de juliol de 1908, els secretaris redactors presentaren l'inventari que consta de 101 manuscrits y 4.186 llibres estampats, y, en presència del senyor president y secretari de la Diputació, el tresorer de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, senyor Pere Corominas, va fer la primera entrega de cinquanta mil pessetes al senyor Aguiló, el qual posà en mans dels individus de l'INSTITUT alguns dels seus llibres de més valú. Al cap de quinze dies tots els llibres inventariats figuraven en uns prestatges improvisats en el palau de la Diputació, y el dia 11 de setembre se feia la darrera entrega de les altres cinquanta mil pessetes, ab el ben entés de que per indemnizar al senyor Aguiló de l'impost de 1'20 per cent que l'Estat cobra sobre totes les despeses de les Corporacions oficials, y per mantenir lo convingut, l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS va afegir, del seu pressupost, les mil dues centes pessetes que dit impost representa.

Tots estavem impressionats per la trascendencia de lo que realisavem; les actes transparenten la nostra emoció, «fentse constar el noble patriotisme que don Angel Aguiló ha posat en les seves negociacions d'aquest traspàs, tant al deixar al criteri de l'INSTITUT la valoració de lo que havia de donàrseli com a indemnissació de les despeses fetes pel seu honorable pare, ben inferiors al preu cotisable dels llibres, com a l'assegurar-se de que aquests no sortiran de Catalunya y al fixar les altres condicions que fan referencia a l'ús y unitat de l'antic tresor familiar», donantse «els uns als altres, tots els presents, la més patriòtica enhorabona y repetint al senyor Angel Aguiló y a la Diputació de Barcelona l'expressió de l'agraïment de l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS, que pel desprendiment de l'un y la generosa protecció de l'altra, se troba en la potestat d'organisar el primer nucli de la nostra Biblio-

(1) *Ayuntamiento de Barcelona. Presupuesto Extraordinario de Cultura*, Barcelona, 1908, p. 65.

teca Nacional». La Biblioteca Aguiló va lligada ab l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS per la seva primera sessió de constitució.

Més tard, els hereus del Sr. Antoni Aulestia y Pijoan († el dia 10 de Març) varen fer entrega a l'INSTITUT de la seva llibreria. Forma un contingent que sobrepassa els cinch cents títols en els quals se transparenten les aficions y les disposicions de l'illustre historiador de Catalunya; memòries y adhuc albums de notes preses en les excursions per l'arxibis dels monuments que recorden al que fou president de la Catalanista d'Excursions Científiques; rareses y tiratges en poch nombre d'exemplars d'algunes obres dels companys poetes de la Renaixença en la segona tongada florida dels Jochs; llibres d'història local y també d'història general de Catalunya.

Desde'l primer dia que l'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS va tenir notícia de que 'ls llibres que havien format la biblioteca de Mossèn Cinto Verdaguer se vendrien en pública subasta, varen iniciarse les gestions pera que poguessin entrar a la Biblioteca de Catalunya; la junta va delegar al seu tresorer Sr. Pere Corominas, qui va estar present a la subasta de 30 de setembre que va rematarse a favor de l'executant Cristòfol Creus. Entre aquest y l'INSTITUT varen entaularse les negociacions que portaren a l'acord pactat entre'l delegat de l'INSTITUT Sr. Guillem M.ª de Brocá y per la part altra'l Sr. Creus, que era de fet propietari dels llibres, en virtut del qual l'INSTITUT els hi comprava per la quantitat de quatre mil pessetes. No havia acabat encara'l mes d'octubre que'l depositari judicial Sr. Lluís Carles Viada y Lluch havia fet entrega de tots els llibres, quadros y altres objectes que guardava.

Malgrat totes les llegendes que s'havien anat formant al voltant de la llibreria del gran poeta, hem pogut comprovar que 'ls seus llibres hi son tots, exceptuant tant sols els que ell en vida havia deixat a algun amic, que de segur aniran compareixent. El llur examen dona una llum particular sobre la producció del qui'n fou el posseïdor, fins al punt que poden seguirse cada un dels seus principals escrits. En Verdaguer se documentava, y així formen collecció, de vegades prestatges, els llibres que adquiria per escriure *Sant Francesch*, les *Flors de Maria*, els que fan referència a *L'Atlántida*, els que l'ajudaren a compondre'l *Canigó*. També hi han els seus llibres de viatges, els que constituïren el premi de la Diputació de Barcelona per *L'Atlántida*, els que diversos poetes y autors li havien dedicat; y aquesta no deixa d'esser una part important de la biblioteca Verdaguer, que ella sola consta d'uns sis mil títols. En la mateixa sala on se custodien les preciositats y les rareses bibliogràfiques reunides per l'Aguiló, s'hi veuen els armaris que estotgen els llibres que foren del seu deïxeble espiritual en Jacinto Verdaguer.

La subscripció iniciada entre diversos particulars pera que vingui a la nostra Biblioteca el célebre cançoner que fou de don Pau Gil y Gil, de Saragoça, el més important de tots per l'història literaria de Catalunya, va continuant y sembla que no està lluny el dia del seu rescat definitiu. Les gestions de l'INSTITUT han sigut infructuoses pera evitar que fugís in altres manuscrits y impresos que, de tenir prous cabals, haurien figurat en els prestatges de la Biblioteca. Recordem entre altres: un preciós *llibre d'hores* del segle XVe, català, segons les armes pertanyent a la família Vilamarí, ostentant quaranta precioses miniatures de plana (de les quals ne posseïm fotografia) y tenint totes les pàgines ornades y policromades; els Anals de Portaceli del P. Civera, que contenen encartat al darrer foli de la Bíblia Catalana de València 1478; una importantíssima collecció de *Goigs* catalans formada en el segle XVIIIe; aquestes dues darreres han sigut adquirides pel llibreter de Leipzig, Karl Hiersemann. El mateix anuncia en el seu catàlech núm. 350 uns notables atlas y portulans (num. 585-590) executats per mans de l'illustre família de cartògrafs mallorquins dels segles XVIe y XVIIe, Oliva. Els noms son Francisco, Jaume y Joan Oliva; les dates de la feina llur corren entre 1563 y 1620. Es una pena que'l llur preu sia superior als medis de l'INSTITUT.

No obstant alguns llibres que estaven a punt d'emigrar, hem pogut ingressar en la Biblioteca de Catalunya. Entre 'ls més notables manuscrits figur un Muntaner del segle XIVe que du la inscripció final: *Aquest libra se acaba en l'ayn dela nauitat de nostro senyor uer deus de l'ayn de MCCCLij disapte a XX del mes de iuyol*; un recull de diversos tractats del venerable Beda, d'escriptura de la primeria del segle XIIIe; aquest y la Crònica den Muntaner ab l'enquadració típica de la biblioteca de Poblet. Un altre manuscrit adquirit conté una versió y adaptació catalana de les cròniques de mestre Rodrigo de Tolodol y la traducció de la *Letra de reials costums* del Petrarca publicada en l'ANUARI DE 1907 (p. 345; vegis també el present ANUARI, p. 619). Entre 'ls impresos d'especial raresa ha ingressat un *Flos sanctorum* català, imprès a Barcelona en 1547 per Carles Amorós.

Molts llibres moderns d'investigació han vingut a augmentar la Biblioteca durant l'any 1908, per donació, per cambi y per compra; en l'ANUARI vinent se publicarà una nota de tots els llibres y revistes que desde la fundació han ingressat per aquests conceptes.

BIBLIOTECA DE D. ISIDRE BONSONS

Barcelona. — Entre 'ls llibres que han enriquit aquesta notable biblioteca durant l'any 1908, hem de senyalar un manuscrit en pergami, en magnífich estat, contenint la traducció catalana de *La Fiammetta* de Johan Boccaci; un altre manuscrit, que es el *Libre de la confreria dels porters e portadors de letres de la Ciutat e Regne de Mallorques, 1440-1472*, també en pergami. Entre les impressions rares: *La vida de la Seraphica sancta Catharina de Sena*, impresa a Valencia per Johan Joffre de Briansó en 1511, en estat perfecte, y la traducció castellana de *La natura angélica* de fra Francesc Eximeniç, impresa a Alcalà de Henares per Miquel de Eguia en 1527.

BIBLIOTECA DE D. PAU FONT DE RUBINAT

Reus. — S'ha augmentat la llibreria d'aquest esquisit bibliòfil ab un llibre del qual sols se 'n coneixia l'existència; es l'incunable que conté l'original català del viatge al Purgatori de S. Patrici den Ramon de Perillós, del qual no més se tenia a la mà la versió llegendociana, impresa modernament dues vegades, en 1832 y en 1903. L'impressió no té lloch, constant *los presents llibres ab gran diligencia corregits per un frare de Sant Fransés, l'an mil CCCC vuytanta hi sis*. Conté vuit tractats populars, el 1.er un de desconegut den Francesc Eximeniç, 2.^{on} la demanda de Sant Agustí a la Verge, 3.er els dotze divendres en que Jesús se mostrà a Sant Pere, 4.^{on} el viatge al purgatori den Ramon de Perillós, 5.^{on} el llibre de Sant Amador, 6.e l'epístola de Nostre Senyor, 7.e el testament de Jesucrist, y 8.e l'oració de Sant Agustí. — Ha adquirit al mateix temps el Sr. Font, una traducció castellana del viatge al Purgatori den Perillós escrita en el sigle XVIIe

Adició a la « Letra de Reyals Custums del Petrarca » publicada en les planes 345-351 del anterior ANUARI.

Quan publicarem la *Letra de Reyals Custums del Petrarca* traduïda al català per autor desconegut del segle XV, no podiem sospitar que una nova lectura del nostre primer llibre caballesc ens donés motiu suficient y fins ens obligués a redactar la present *Adició*. Les màximes sapientíssimes de conducta curial del príncep y del privat resulten en el nostre text bellament girades de l'artificios llati a la llengua catalana del segle XV. Mes per no existir en l'únich text fins aleshores conegut de la *Letra* un nom d'autor ni haverse trobat cap indici de sa paternitat, quedava com inclassificada aquella elegant manifestació literaria que constitueix l'única relació directa de Catalunya ab l'immortal poeta de l'Arezzo, malgrat el sens fi de reminiscències de ses lectures que 's troben en poetes y prosistes catalans del mateix segle, tan magistralment evocades per los crítichs moderns d'Italia.

Una afortunada casualitat ens fa escriure avuy al costat d'aquella traducció, el nom den Joanot Martorell, l'autor potser únich del famós *Tirant lo Blanch*, com ho insinua el mestre Menéndez y Pelayo en les belles pàgines que dedica a tan insigne llibre (1). Repassavem els capítols d'aquesta obra, y a l'arribar als que descriuen la victoriosa campanya que Tirant, anyorivol de la princesa Carmesina, emprèn contra les hosts innombrables dels Turchs que havien conquistat casi tot l'Imperi grech, en planes que semblen les mateixes d'en Muntaner, si bé un xich més novelades dintre de son propi *élan* poemàtic, y començavem a llegir el capítol CXXVIII en que l'antich embaixador Abdallà (2) fet presoner, pregat per Tirant y després pel Duch de Pera, consent en dir *alguna bona cosa que aprofitàs a tots*. En les primeres paraules del moro ja endevinarem que no era ell sino l'immortal cantor de Laura el qui parlava per sa boca, y aquesta màgica transfiguració portava tot naturalment la del Rey Lluís de

(1) *Origenes de la Novela*, t. I. Introducc., p. CCLIII. Hem de fer constar que sempre 'ns referim a la moderna edició del *Tirant* publicada per l'Aguiló.

(2) En el cap. CXIX se fa 'l següent elogi d'Abdallà: «Era home molt docte en totes sciències, e de singular consell, que lo gran Turch lo tenia en stima de pare e no fehia ninguna cosa sens consell de aquest; que en tota la pagania no si trobaua home de tanta sapiència ni eloquencia, e totes les coses que fehia ab molt gran deliberació. Aquest moro era nomenat Abdalla e per la saulesa li posaren de sobre nom Salamo.»